

Kijk op kernconcepten

Deze whitepaper is bedoeld voor iedereen die geïnteresseerd is in het werken met kernconcepten of overweegt om deze wijze van werken in school in te voeren. Na lezing weet u:

- *wat kernconcepten zijn*
- *op welke vraagstukken kernconcepten inspelen*
- *hoe scholen in de praktijk met kernconcepten werken.*

1. Wereldoriëntatie

De term 'wereldoriëntatie' geeft in het primair onderwijs precies aan waar het om gaat: het oriënteren door leerlingen op de wereld in zijn geheel. Punt is dat traditionele WO-methoden vaak zijn opgedeeld in vakgebieden. 'De wereld' wordt hierdoor gefragmenteerd aan leerlingen aangeboden. Door aanbieden van vakken (geschiedenis, aardrijkskunde, biologie, techniek) wordt het ontwikkelen van kennis en vaardigheden 'opgeknipt' en is het moeilijk voor leerlingen om echte samenhang te ontdekken in hoe de wereld, processen en ontwikkelingen met elkaar verband houden. Ook zijn de werkvormen bij WO vaak opgezet van activiteiten in plaats vanuit leerdoelen. Een les wereldoriëntatie bestaat vaak uit het lezen van een tekst, het bekijken van filmpjes en het maken van vragen in een werkboek.

Wereldoriëntatie omvat meer dan het verwerven van kennis en vaardigheden. Het gaat óók over onderzoeken, ontdekken, ervaren, discussiëren, kritisch denken, redeneren, samenwerken, problemen oplossen, burgerschap. Competenties en vaardigheden die de kern vormen van de zogeheten '21st century skills'. Dat vraagt om onderwijs dat de natuurlijke nieuwsgierigheid van kinderen prikkelt en hen aanzet tot leren.

Het werken met kernconcepten is een van de mogelijkheden om kinderen op een betekenisvolle en actieve wijze de wereld te laten verkennen. Kernconcepten richten zich echter niet alleen op WO, maar bieden desgewenst de mogelijkheid om het onderwijsaanbod in verbanden aan te bieden. Ook onderdelen van taal en rekenen kunnen op betekenisvolle wijze een plek krijgen in het geheel.

2. Leren in een rijke context

- *'Eigenlijk willen we kinderen meer ruimte geven om met eigen leervragen te komen.'*
- *'Het zou zo fijn zijn wanneer we de talenten van kinderen kunnen ontwikkelen.'*
- *'We willen kinderen meer laten onderzoeken en ontdekken.'*
- *'Hoe komen we tegemoet aan de 21^e eeuwse vaardigheden?'*

Dit zijn voorbeelden van vragen die veel scholen momenteel bezig houden. Scholen zijn meer dan ooit aan het zoeken naar manieren om het onderwijs in een betekenisvolle, rijke context aan leerlingen aan te bieden. Daarbij oriënteert een groeiende groep scholen zich op methoden die het onderwijs op een thematische wijze aanbieden. Motieven van scholen om specifiek voor een thematische aanpak te kiezen, zijn onder meer het willen leggen van verbanden tussen verschillende vakgebieden, kinderen op actieve en onderzoekende wijze laten leren, de mogelijkheid om talenten van zowel kinderen als teamleden te benutten en te ontwikkelen en groepsoverstijgend werken. Een van de mogelijkheden om onderwijs in samenhang en in een betekenisvol verbanden aan te bieden, is het werken met kernconcepten.

3. Werken met kernconcepten

Het werken met kernconcepten is een andere aanpak van het onderwijs op de basisschool. Deze aanpak sluit meer aan bij de beleving van kinderen en hun natuurlijke drang tot ontdekken. Een kernconcept biedt leerlingen een kader voor allerlei inzichten en begrippen die ze nodig hebben om (een deel van) de wereld om hen heen te kunnen begrijpen (Ros, 2007). Naast het werken aan wereldoriëntatie, kunnen ook de creatieve vakken, en onderdelen van de basisvakken geïntegreerd worden in het werken met kernconcepten.

De acht kernconcepten

- Mens en maatschappij:**
- Macht en Regels
 - Binding
 - Communicatie

 - Tijd en Ruimte
 - Evenwicht en Kringloop
- Natuur en techniek:**
- Energie / Kracht en Golven
 - Materie
 - Groei en Leven

De acht kernconcepten komen eens in de 1-2 jaar in een cyclisch proces van een aantal weken aan bod, waarbij er steeds een andere invalshoek wordt gekozen (zie voorbeeld in kader). Er wordt groepsoverstijgend gewerkt, waarbij kinderen op actieve wijze en in een rijke leeromgeving leren. Als onderlegger dienen de kern-doelen voor oriëntatie op jezelf en de wereld, en het TASC onderzoeksmodel. TASC staat voor 'Thinking Actively in a Social Context.' Het model is ontwikkeld door Belle Wallace.

Kernconcept 'Macht en regels'

Het kernconcept 'Macht en regels' staat bij school X aan het begin van het schooljaar in de planning. Het team kiest ervoor om aandacht te besteden aan de schoolregels en afspraken. In de bovenbouw wordt er, in het kader van Prinsjesdag, ook stil gestaan bij het Nederlandse staatsbestel en de oorsprong hiervan. Tevens wordt er een vergelijking gemaakt met het Amerikaanse kiesstelsel. Leerlingen schrijven een betoog hierover. In de middenbouw komen dezelfde onderwerpen aan bod. Leerlingen maken spelenderwijs kennis met het fenomeen 'stemmen' en krijgen inzicht in wie de baas is in ons land. In de onderbouw wordt er voor een eigen invulling van het kernconcept gekozen, gekoppeld aan de belevingswereld van de kinderen. Zij kiezen voor het thema 'Pippi Langkous'.

Twee jaar later komt het kernconcept 'Macht en Regels' opnieuw aan bod. De school kiest er nu voor om zich in de midden- en bovenbouw te richten op de macht in de media. Welke invloed heeft de media in verschillende landen in de wereld? En wat was de rol van de media als je kijkt naar de geschiedenis? In de onderbouw wordt een andere insteek van het kernconcept gekozen. Deze keer wordt er stil gestaan bij de thema's 'Koningshuis' en 'Politie'.

Het uitgangspunt van kernconcepten is werken vanuit doelen. Deze doelen zijn uitgesplitst in kennisdoelen, vaardigheden en inzichten. Op basis van de doelen, ontwikkelen leerkrachten samen passende activiteiten. Hierbij maken zij gebruik van elkaars expertise en talenten. Zoals eerder genoemd, vinden de activiteiten plaats in een rijke, uitdagende leeromgeving. In deze leeromgeving zijn verschillende decors (hoeken) ingericht, waar leerlingen op actieve wijze met brede opdrachten, uitdagende proefjes of eigen onderzoeksvragen aan de slag gaan.

Hierdoor worden leerlingen zich bewust van verbanden tussen bijvoorbeeld aardrijkskunde, natuur en techniek. Leerkrachten hebben een rol als begeleider/observator. Zij zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het begeleiden van een groep leerlingen. Daarnaast verzorgen zij masterclasses, workshops of lessen. (Lessen uit de vakken gesplitste methode kunnen hier naar eigen inzicht nog een plek inkrijgen of als inspiratiebron voor gebruikt worden.) Opgemerkt moet worden dat sommige lessen eveneens door een gastspreker, ouder of andere betrokkene verzorgd kunnen worden.

4. De meerwaarde van het werken met kernconcepten

Het werken met kernconcepten zorgt voor eigenaarschap bij leerlingen. Leerlingen kunnen zelf bepalen op welke wijze zij met de stof aan de slag gaan, of ze dit samen of alleen doen. Dit zorgt voor meer motivatie bij de leerlingen. Tevens biedt het werken met kernconcepten mogelijkheden om 21^e eeuwse vaardigheden bij kinderen te ontwikkelen. Leerlingen werken samen, denken na over problemen als duurzaamheid en cultuurverschillen, en gaan op kritische wijze op zoek naar antwoorden. Tot slot zijn de kernconcepten interessant voor scholen die hun onderwijs meer kindgericht willen maken. Het werken met kernconcepten biedt mogelijkheden om de metacognitieve vaardigheden bij leerlingen te ontwikkelen. Het geeft elk kind de ruimte zich op eigen wijze te ontwikkelen, maakt leerlingen mede eigenaar van hun eigen leerproces en gaat uit van onderzoekend leren. Ook gaan kinderen op bezoek in de (wijde) omgeving bij instellingen, bedrijven, organisaties of musea waar zij kennis maken met onderdelen uit de thema's in de kernconcepten in de nabije leefomgeving/realiteit van alle dag.

Werken met een WO methode	Werken met kernconcepten
Leerkracht als lesgever	Leerkracht als onderwijsontwikkelaar
Activiteitgericht werken	Doelgericht werken
Lesboek + werkboek	Leren in een rijke leeromgeving
Stof per groep	Schoolbrede thema's
Gefragmenteerd aanbod	Relaties en verbanden ontdekken
Een leerkracht voor een groep	Samen verantwoordelijk zijn voor het onderwijs
Werken in jaargroepen	Groep overstijgend werken in bouwen / units
Rapport	Portfolio

Basisschool Oostenwind

Kern van het onderwijs van basisschool Oostenwind in Raalte is dat ieder kind eigenaar is van zijn of haar ontwikkelproces. Het werken met kernconcepten is een belangrijke pijler van het onderwijsconcept. Dit schoolbreed.

Directeur Jolanda van Vilsteren: "Je ziet dat kinderen beter verbanden leren leggen. Lesstof is niet meer los zand. Door de jaren heen leren kinderen onderwerpen uit te diepen en verder te ontdekken. Taal en rekenen worden hierin zoveel mogelijk geïntegreerd. Zo leren kinderen bijvoorbeeld bij het thema 'het lichaam' spreekwoorden die met dit onderwerp te maken. Leren wordt zo dus veel meer betekenisvol en krijgt veel meer diepgang omdat onderwerpen door de jaren terugkomen."

Coördinator kernconcepten Martine Marissink: "Wat je ziet is dat kinderen aangesproken worden op hun nieuwsgierigheid en dat hierdoor het leren thuis ook doorgaat. Ook ouders worden getriggerd en meegenomen in het leerproces. Wat we van buitenstaanders horen is dat onze kinderen zo zelfstandig en oplossingsgericht zijn. Ze leren hier kennis en vaardigheden die voor hun toekomst heel belangrijk zijn."

Het werken met kernconcepten zet ook de leerkracht in een andere positie. Jolanda: "Je moet durven loslaten en kinderen de ruimte geven om te ontdekken en te leren. Het mooie is dat kinderen zoveel meer kunnen. Kinderen groeien maar dat geldt ook voor onze leerkrachten. In plaats van elk jaar dezelfde lessen af te draaien, ga je zelf nadenken over hoe je leerdoelen kunt realiseren en welke activiteiten en werkvormen hier bij horen. Een invaller die we hier hadden zei laatst: "Ik heb hier weer leren nadenken en weet weer wat de doelen zijn waar het echt om gaat."

5. Tips

- Begin klein en breid langzamerhand het aantal decors / de integratie van andere vakken uit;
- Werk aan de omschakeling van het werken in activiteiten naar het werken vanuit doelen en maak de doelen zichtbaar voor kinderen, leerkrachten en ouders;
- Maak gebruik van talenten en expertise van teamleden, (groot) ouders, (leerlingen) en andere betrokkenen in de leefomgeving van de school
- Zorg voor schoolbrede regels en afspraken ten aanzien van werkhouding, geluidsniveau functie en gebruik van ruimten, plannings in de vorm van planborden en/of weektaken, effectieve tijdsplanning voor wisselingen tussen ruimtes (weglekken onderwijstijd) etc.;

- Geef regelmatig workshops, masterclasses of gerichte lessen over een onderwerp, waarbij interactieve en inhoudelijke instructie centraal staat;
- Reflecteer dagelijks met de leerlingen op zowel product als proces
- Introduceer een dagelijks voor- en na- overleg per bouw, om successen te delen, knelpunten te bespreken en oplossingen te zoeken; Vier regelmatig successen met elkaar als team;
- Faciliteer als directeur voldoende tijd om de kernconcepten voor te bereiden;
- Evalueer aan het eind van ieder kernconcept en leer van de ervaringen voor het volgend kernconcept;
- Gebruik info van andere scholen ter inspiratie en zet zelf goede voorbeelden in 'the cloud' via een gezamenlijke dropbox.
- Start en sluit het kernconcept altijd gezamenlijk af met de bouw, unit of gehele school.

“De belangrijkste motivatie voor de invoering van kernconcepten is onze overtuiging dat het onderwijs echt anders zou moeten. We hebben te lang onderwijs gegeven zoals we het zelf ook vroeger hebben gehad. Alles opgeknipt in vakken zonder dat verbanden worden gelegd.”

*Taco Houkema, directeur Julianaschool
(Almen, gemeente Lochem)*

Meer weten

We ondersteunen door het hele land scholen bij het werken met kernconcepten. Wilt u ervaren hoe scholen in de dagelijkse praktijk hieraan inhoud en vorm geven? Graag brengen wij u in contact met 'bezoekscholen'. Deze zijn bereid tot een inkijkje en delen graag hun ervaringen en inzichten.

Interesse voor een schoolbezoek? Of meer weten over kernconcepten?

Neem dan contact op met Margje van Muiswinkel (m.vanmuiswinkel@kpcgroep.nl; 06 – 22 48 – 76 49, Marjan van der Maas (m.vandermaas@kpcgroep.nl; 06 – 51 05 43 41) of Marijke Bertu (m.bertu@kpcgroep.nl; 22 48 79 78)

Bronnen:

- Ros, A. (2007). *Werken met kernconcepten*. KPC Groep, Den Bosch